

2025 KASIM

Sayı: 001

F.E.L.S.E.F.E

F E L S E F E • S A N A T E B İ Y A T • T A R İ H

FELSEFE NASIL DOĞDU?

NEDEN BUGÜN "FELSEFE" DİYE BİR BRANŞA
SAHİBİZ? FELSEFE GERÇEKTEN ANTİK
YUNAN'DA MI DOĞDU? "YUNAN MUCİZESİ" VE
YUNAN TOPLUMUNUN DİNAMİKLERİ

FİLOZOFLAR HAKKINDA 50 İLGİNÇ BİLGİ

FİLOZOF DIOGENES GERÇEKTEN
BİR FIÇIDA YAŞIYORDU!

ayrın filozofu

MİLETOSLU THALES

"BUDA SANAT MI?"

SANAT SÖYLEMİMİZ NE KADAR TUTARLI?
GERÇEKTEN SEVDİĞİMİZ ŞEYLER Mİ "SANAT"
OLUYOR? SANAT FELSEFESİNE KISA BİR GİRİŞ

DİJİTAL ÇAĞDA
F E L S E F E

FELSEFE YOK OLMA TEHLİKESİYLE KARŞI KARŞIYA MI?
FİLOZOFLARIN NESLİ Mİ TÜKENİYOR?

İÇİNDE -KİLER

SAYFA 1

FELSEFE NASIL DOĞDU? (MAKALE)

Neden bugün “felsefe” diye bir branşa sahibiz? Felsefe gerçekten Antik Yunan’da mı doğdu? “Yunan Mucizesi” ve Yunan toplumunun dinamikleri

SAYFA 2

AYIN FİLOZOFU: MİLETOSLU THALES (BİYOGRAFİ)

Thales kimdir? Onu felsefeci yapan şey neydi? Thales “Arkhé sudur” derken neyi kastetmişti? Zengin olma hikayesi ve Thales’in düştüğü kuyu...

SAYFA 3-4

FİLOZOFLAR HAKKINDA 50 İLGİNÇ BİLGİ (MAGAZİN)

Filozofların ilginç yaşamları, alışkanlıkları, yaşadıkları tuhaf olayları ve filozoflara dair şaşıracığınız her türlü ilginç ve gülünç bilgi

SAYFA 5

“BU DA SANAT MI?” (SANAT)

Sanat söylemimiz ne kadar tutarlı? Gerçekten sevdiğimiz şeyler mi “sanat” oluyor? Sanat felsefesine kısa bir giriş

İÇİNDE -KİLER

SAYFA 6

DİJİTAL ÇAĞDA FELSEFE (GÜNÜMÜZDEN)

Felsefe yok olma tehlikesiyle karşı karşıya mı? Filozofların nesli mi tükeniyor? Dijitalleşen çağ felsefeyi nasıl etkiledi?

SAYFA 6

YAPAY ZEKA BİLİNÇ KAZANBİLİR MI? BİRAZ DA SARSICI FELSEFE! (TEKNOLOJİ)

Panpsişizm nedir? Her şey bilinçli midir? Yapay zeka deneyim sahibi olabilir mi? Yapay zeka ve bilinç

SAYFA 7

HALİL CİBRAN'DAN KISA BİR ÖYKÜ: KUM ÜSTÜNE (EDEBİYAT)

Halil Cibran hem bir şair hem bir öykü yazarı hem de bir ressam olarak sesleniyor bize "Kum Üstüne" öyküsüyle. Bu bölümde hem Cibran'ın sesine hem de onun yaşamına kulak vereceğiz.

SAYFA 8

FELSEFE DÜNYASINI YASA BOĞAN ACI HABER: JOHN SEARLE (HABERLER)

17 Eylül günü çağımızın ünlü filozofu John Searle aramızdan ayrıldı. Onun anısına felsefesini yaşatmak için John Searle'i tanıyalım

Makale

FELSEFE NASIL DOĞDU?

Tarih

Felsefenin nerede doğduğu uzun yıllardır doğu ve batı arasındaki kültür savaşının bir parçası olarak tezahür etti. Kimi felsefeciler Antik Yunan'da doğan bir branş olduğunu söylerken kimileri bunu yalnızca "Yunan Mucizesi" diyerek absürt bir fikir olarak nitelendirdi. Peki ya bu tartışmanın kaynağı ne?

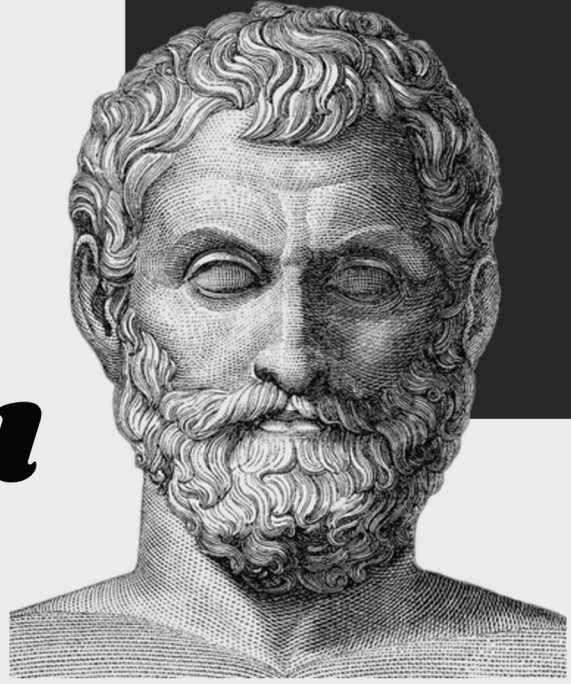
Mert Ali Aytac

Felsefe öncesi dönemi Windelband gibi bazı felsefeciler Yunan toplumu için "kozmogonik" ve "teogonik" dönem olarak ikiye ayırır. [1] Kozmogonik dönem adından da anlaşılabilceği üzere evrenin düzeniyle ilgili düşünölmeye başlanan dönemdir. Teogonik dönem ise tanrı ve din üzerine düşöncenin ve eserlerin yoğunlaştığı dönemdir. [1] Teogonik dönem kozmogonik dönemden daha önceye rastlar ve MÖ 9.yy'dan MÖ 6.yy'a kadar uzanır. Bu dönemde Homeros ve Hesiodos gibi ozanların (aidos) şiirleri okunmuş, ezberlenmiş ve müzik eşliğinde söylenmiştir. Hesiodos iki eseri olan *Theogonia* ve *İşler ve Günler*'de ağırlıklı olarak tanrıların doğumu ve soyların evrende ortaya çıkışı ve ölümden sonraki akıbetini konu almıştır. Bu eserler bize Yunan toplumu hakkında büyük ipuçları verir çünkü özellikle *İşler ve Günler* kitabının ikinci miti olan "Pandora ve Prometheus" mitinde Zeus, insanlığa ışığı ve bilgiyi getirmesi sebebiyle Prometheus'u zincire vurur ve soylardan sonuncusu olan demir soyunu cezalandırmak adına Pandora'nın kutusunu açar, böylece kadınlar dünyaya yayılır ve dünyada hastalık, yaşlılık ve günah gibi kötü durumlar baş gösterir. [2] Hatta Hesiodos açıkça kadının erkeği yaşlandırıp öldürdüğünü söyler (*İşler ve Günler*, 705) Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia* metinlerinde de kadının hep arka planda olması ve elimizdeki tarihsel verilere göre kadınların Yunanlarda vatandaşın sayılmaması da toplum dinamiklerinin en azından MÖ 6.yy'a kadar tamamen özgür olmadığını bize gösterir. [3] [4]Kozmogonik veya bilim ve felsefenin aktif olarak yapılmaya başlandığı Sokrates-Öncesi MÖ 6.yy.dan MÖ 5.yy.a kadar olan süreçte Thales, Anaksimandros gibi filozoflar başta olmak üzere Yunan coğrafyasının şehir devletlerinde (polis) birçok farklı filozof ortaya çıktı.

Bu filozoflar kültürlerinden tamamen kopup bir aydınlanma başlatmadılar. Örneğin Thales ilk Antik Yunan filozoflarından biri olarak ortaya çıktığında "her şey tanrılarla doludur" dedi. [5] Ya da Sokrates-Sonrası veya Antropolojik dönem olarak bilinen dönemde ortaya çıkan Platon Homeros'un metinlerinden sıklıkla alıntılar yaptı. [6] Elbette Anaksagoras veya Sokrates gibi birtakım filozoflar sürgün veya idam edildi ancak onlar da yenilikçi olmalarına karşın kültürlerini bir yana bırakmadılar. Genellikle bu tür sürgün veya idamların nedeni politiktir. O dönemki Yunan coğrafyası (İyonya) oldukça şehir devletlerine bölünmüş ve farklı yönetim sistemlerinin baş gösterdiği yerlerdi. Örneğin Atina'da demokrasi varken bir başka şehir devletinde acımasız bir tiran halkını oldukça kötü durumda bırakabiliyordu. Örneğin Sokrates parasız eğitimi Sofistlere karşı savunmuştu, gençleri dinsizliğe sürüklemiyordu. Hatta Aristoteles gibi bazı filozoflar o kadar kültürlerine sıkı sıkıya bağlılardı ki Aristo Teogonik Dönem'de bahsettiğimiz üzere kadınların sadece doğum yapmak için var olduğunu ve kadının kocasının her dediğini yapmakla yükümlü olduğunu söylüyordu. [7] Sonuç olarak düşünmek André Comte-Sponville'in dediği gibi hiçbir milletin tapulu malı değildir ve insanlık var olduğundan beri düşünmek bir eylem olarak var olmuştur. [8] Düşünmenin bir sonucu olan felsefe de insanlığın ortak bir mülküdür. Yunanlar elbette yüzyıllarca Orta Çağ felsefesini oluşturacak bir miras bırakmışlardır ancak felsefe ve sorgulamanın aniden bir "aydınlanma" veya "mucize" olarak Antik Yunan'da doğduğunu söylemek mümkün değildir. Yunan filozofları büyük oranda geleneklerinden ve Yunan kolonilerinin ticaret halinde olduğu medeniyetlerden etkilenmişlerdir (özellikle Thales Mısırlı rahiplerden çok şey öğrenmiştir) [9]

Ayın Filozofu

Miletoslu Thales

Miletoslu Thales kozmogonik veya Sokrates-Öncesi dönemde yaşamıştır ve ilk filozof olarak kabul edilir. Anaksimandros'un öğretmeni olan Thales, Miletos (Günümüz Aydın kentinde Milet) civarında yaşamış ve Mısır'a ziyaretlerde bulunmuştur. [9] Onu tanıyanlar Mısırlı rahiplerle çokça vakit geçirdiğini ve ondan çok şey öğrendiğini söylerler [9] Thales'ten günümüze hiçbir yazılı parça kalmamıştır. Bunun yerine onun felsefesiyle ilgili bildiğimiz her şeyi Diogenes Laertios gibi erken dönem felsefe tarihçilerinden veya Aristoteles gibi filozoflardan öğreniriz. Thales Milet okulu ve halefleri gibi kozmogonik dönemde evreni oluşturan ana madde veya "arkhê" problemi üzerine yoğunlaşmıştır. Onun arkhê'si sudur ve suyun aynı Nil nehrinin Mısır'daki hayatın kaynağı olması gibi evrenin ve canlılığın kaynağı olduğunu söyler. [5]

Miknatıslardan esinlenen Thales her şeyin tanrılarla dolu olduğunu söylemiştir. Ona filozof olmanın getiri sağlamadığı söylendiğinde o sene zeytin hasadının çok olacağını tahmin ederek tüm zeytin işleme makinelerini almış ve onları kiraya vererek zengin olmuştur. [9] [5] Trakyalı bir kıza felsefe anlatırken kuyuya düşmüş ve kız ona "Daha önünü göremiyorsun, yıldızları nasıl göresin ki" diyerek gülmüştür. [9] Babillerden öğrendiği Güneş tutulmasını hesaplama yöntemiyle Güneş tutulmasını hesaplamış ve o dönemki savaşta savaşın gidişatını büyük ölçüde değiştirecek nehrin yönünü tersine çevirmiştir. [9] Aynı zamanda bir matematikçi olan Thales, üçgenlerle ilgili Thales teoremini ortaya atmıştır. Mısır'da piramitlerin yüksekliğini merak etmiş ve bu teoremi kullanarak yüksekliğini bulmuştur.

Mert Ali Aytaç

Yazar

Biyografi

Felsefe Dergisi

➔ DIOGENES'İN FIÇISI

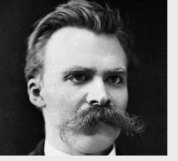
Diogenes (veya Diyojen) bir Sinopludur ve doğayla uyumlu yaşamı savunan köpek (kinik) felsefesini bir fiçide yaşayarak gerçekleştirmiştir.

➔ BAKLA YEMEK YASAKTIR!

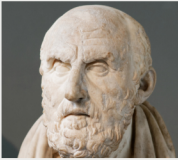
Pisagor ilk felsefi tarikatın kurucusuydu ve Pisagorculuk, sayıları temel alan mistik bir din haline gelmişti. Bu dinin kuralları öyle katıydı ki baklanın içinde ruh olduğu düşünülerek bakla yemek yasaklanmıştı.

➔ NIETZSCHE'NİN BIYIKLARI

Nietzsche'nin bıyıkları yaşadığı döneme göre oldukça uzun sayılıyordu, hatta Nietzsche onları taramak için özel bir zaman ayırıyordu.

➔ EŞEK VE İNCİR

Rivayete göre Stoacı filozof Tarsuslu Chrysippos (Hrisippos) bir eşeğin incir yediğini görmesinin ardından "Ona bir de şarap verin!" diyerek haykırması ve

kahkaha atarak ölmüştür.

➔ EN HIZLI KONUŞAN FİLOZOF

Günümüz ünlü siyaset ve kültür filozofu Slavoj Žižek en hızlı konuşan filozoflardan biridir, hatta bu kimilerince alay konusu bile olmuştur.

FİLOZOFLAR HAKKINDA 50 İLGİNÇ BİLGİ!

Yazar: Mert Ali Aytaç

(Magazin)

6- Sokrates bu kadar bilinmesine rağmen hiç yazılı eser bırakmayan bir filozoftur, onunla ilgili tüm bildiklerimiz öğrencisi Platon, yazar Aristippos ve öğrencisi Ksenophanes'e dayanır.

7- Platon'un gerçek adı Aristokles'tir, Platon onun atletik vücuduna takılan bir lakap olarak "geniş omuzlu" anlamına gelir, Platon'a İslam coğrafyasında Eflatun da denir.

8- Aristoteles Büyük İskender'in öğretmeni ve akıl hocasıydı.

9- Platon bir köle olarak pazara çıkmıştır, Sokrates'in ölümünden sonra girdiği bunalım sonucu Sicilya'daki Siraküza'ya gider ve tiran Dionysios onun iktidarın sınırlandırılmasını karşı sözlerine kızarak onu köle pazarına gönderir. Onu tanıyan Annercis adlı bir filozof onu özgürleştirmek için 300 Mina (günümüzde yaklaşık 110.000 \$) karşılığında satın alır.

10- Parmenides elimizde ona dair olduğunu bildiğimiz iki varlık üzerine şiirini yalnızca iki günde yazmıştır.

11- Epiküros'un masasında genelde peynir ve zeytin olurdu. Onun hazırlık (hedonizm) fikri aslında manevi hazları kastetmesine rağmen hayatı boyunca yanlış anlaşılıp eleştirilmiştir.

12- Stoacılığın kurucusu Kıbrıslı Zeno, mor boya ticareti yapan gemilere ortak olmuştu ve bir fırtınada gemisinin batması üzerine Atina kıyılarına beş parasız şekilde sürüklenmiştir. Felsefeye bu olay sayesinde yönelmiş ve Stoacılık fikrini ortaya atmıştır.

13- Kant hayatı boyunca memleketi olan Königsberg dışına neredeyse hiç çıkmadı ve o kadar dakikti ki insanlar saatlerini ona göre ayarlıyordu.

14- Spinoza Yahudi tarikatından kovulmuş ve geçimini mercek temizleyerek sağlamaya başlamıştır. Bu işte o kadar iyidir ki mercekleri bilim insanları tarafından istenmiştir.

15- Hume gençliğinde ailesi tarafından tüccar olmaya zorlanmış ama bu işi başaramamıştır.

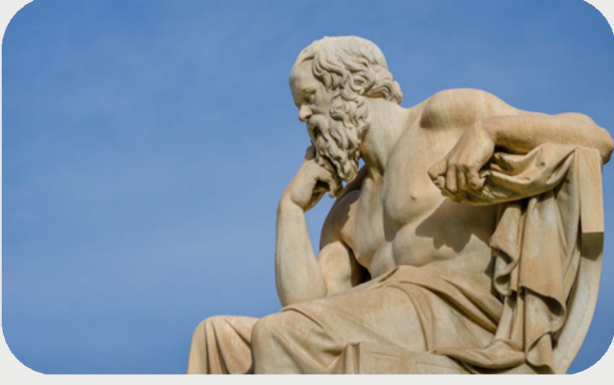
16- Descartes kendini bir odaya kapattığında rüyasında kutsal ruhun ona üç tane imge gösterdiğini görmüş ve ardından analitik geometriyi geliştirmiştir.

17- Jean-Jacques Rousseau çocuk eğitimi üzerine bir kitap yazmasına rağmen kendi çocuklarını terk etmiştir.

18- Jeremy Bentham faydacılık görüşünün en önde gelen isimlerindendir ve evcil hayvan olarak domuz beslemesinin yanında vasiyet olarak bedeninin mumyalatılmasını istemiştir. Bedeni hala University College London'dadır.

19- Albert Camus tutkulu bir futbol hayranıydı, bir trafik kazasında hayatını kaybeden Camus'nun ölümü felsefesine benzetilerek absürt ve ironik bulundu.

20- Nietzsche Basel Üniversitesi filoloji bölümüne profesör olarak atandığında yalnızca 24 yaşındaydı ve üniversitenin en genç profesörüydü.

FİLOZOFLAR HAKKINDA 50 İLGİNÇ BİLGİ!

- 21- Sokrates Atina'da "at sineği" olarak biliniyordu çünkü at sinekleri nasıl insanları rahatsız ediyorsa o da Atina halkını sorularıyla rahatsız ediyordu ve bu lakattan memnundu.
- 22- Sokrates cinlerinin (daimon) olduğunu ve ona fısıldadıklarını birçok diyalogunda dile getirmiştir.
- 23- 70'lerde Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Jean-Paul Sartre bu ödülü reddetti ve ona olan ilgi o kadar çoğaldı ki olaylar yatışana kadar üvey kız kardeşinin evinde saklandı.
- 24- Engels bir komünist olmasına rağmen fabrika sahibi zengin bir iş insanıydı ve Marx'a oldukça destek çıktı.
- 25- Bertrand Russell ünlü bir aktivisti ve biri savaş karşıtlığından olmak üzere iki kere hapse girdi.
- 26- Schopenhauer Hegel'den nefret ederdi ve ona inat onun ders saatiyle aynı saate ders koydu ancak sınıf boş kaldı.
- 27- Karl Popper gençliğinde bir marangozdu.
- 28- Blaise Pascal 19 yaşında ilk hesap makinesi prototiplerinden birini yaptı.
- 29- Leibniz modern şifreleme ve kodlama sisteminin temeli olan ikili sayı (binary) yöntemini geliştirdi.
- 30- Stoacılar çok farklı sınıflardan olabiliyordu, örneğin Epiktetos bir köle olarak doğdu ancak Marcus Aurelius bir Roma İmparatoruydu.
- 31- Machiavelli sürgün döneminde iktidara yaranmak için yazdığı kitapları kimse okumayacak sanıyordu.
- 32- Herakleitos o kadar yalnız yaşardı ki "karanlık filozof" olarak bilinirdi.
- 33- Seneca en zengin Romalılarından biri olmasına rağmen fakirlik erdemi üzerine yazılar yazdı.
- 34- Aristoteles'in eserlerinin çoğu Akademia'da (ilk üniversite) öğrencilerine verdiği ders notlarıdır.
- 35- Gazali, Descartes'in yaptığı metodik şüpheli sorgulamayı ondan yüzyıllar önce El-Münkız Mine'd Dalal kitabında yapmıştı.
- 36- John Locke, tıp eğitimi almış bir doktordur.
- 37- Voltaire hayatı boyunca 70'ten fazla sürgün ve ölüm tehditi aldı.
- 38- John Stuart Mill daha 3 yaşındayken Yunanca, 8 yaşındayken Latince biliyordu.
- 40- Marx koşarken düşünmek için cebinde defter taşırdı.
- 41- August Comte pozitivizm fikrini ortaya attıktan bir süre sonra kendi takvim sistemini geliştirdi.
- 42- Nietzsche'nin kardeşi Elisabeth yıllarca onun fikirlerini politik amaçlarla kullandı hatta Benito Mussolini'ye bir övgü mektubu yazdı.
- 43- Heidegger çoğu yazısını ormandaki kulübesinde yazıyordu.
- 44- Žižek Hollywood filmleri üzerine yaptığı analizlerle ün kazandı.
- 45- Levinas toplama kampından kurtulan bir filozoftur.

UNUTMAYINIZ Kİ BU
BİLGİLERİN ÇOĞU
BİRER RİVAYETTİR!

➔ SCHOPENHAUER VE KEDİSİ

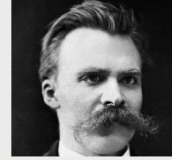
Schopenhauer "arkadaşım" diye hitap ettiği kedisini o kadar seviyordu ki ona bir sandalye bile yaptırmıştı.

➔ RÜŞVETÇİ FİLOZOF

Francis Bacon ülkenin en yüksek hukuki makamına (Lord Chancellor) ve kraliyet üyeliğine sahip olmasına rağmen yargılmalarda rüşvet alma iddiasıyla bir yolsuzluk skandalına karıştı.

➔ NIETZSCHE VE KIRBAÇLANAN AT

Nietzsche kırbaçlanan bir ata oldukça üzüldü, ona sarılıp ağlamaya başladı ve bu olaydan sonra akıl sağlığını büyük ölçüde kaybetti.

➔ SERVETİNİ BAĞIŞLAYAN FİLOZOF

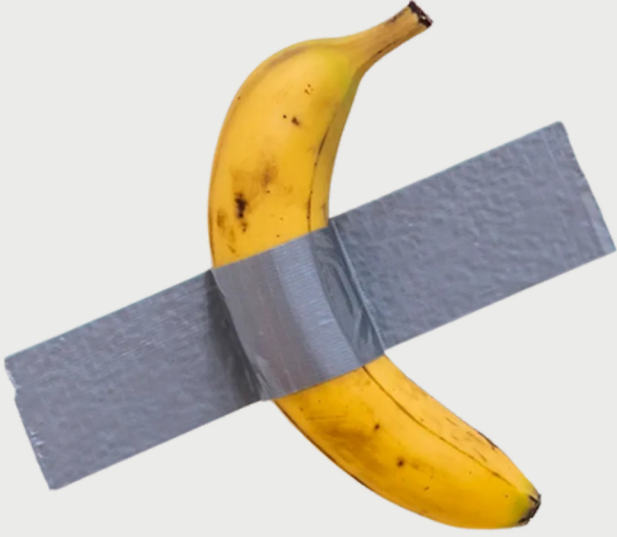

Ludwig Wittgenstein Avrupa'nın en varlıklı iş adamlarından birinin oğluydu ancak tüm mirası reddetti, servetini bağışladı ve profesör olarak maaşla geçindi.

➔ PARANOYAK FİLOZOF

Schopenhauer o denli paranoyaktı ki her gün tıraş olduğu berberin usturlayla boğazını kesmesinden korkuyor ve parasının alınacağını düşünerek bankasına bile güvenmiyordu.

PEKİ YA...

"BU DA SANAT MI?"

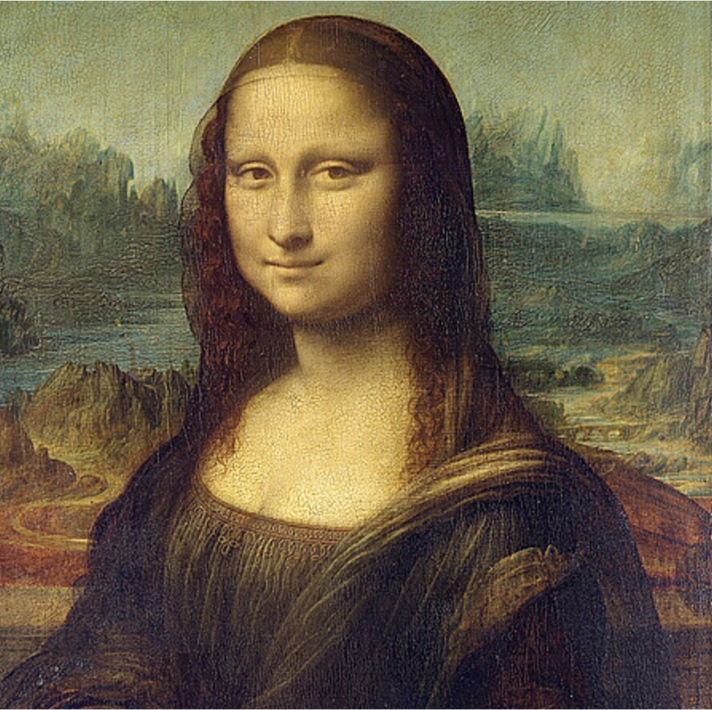
Sanat

Mert Ali Aytaç

Sanat algımızı sorgulamak aslında bizi estetiğe götürür. Gerçekten bize güzel gelen şeylere mi sanat diyoruz? En büyük estetik ikilemlerden biri genelde bir hamam böceği ve kelebek üzerinden verilir. Hamam böceği de bir böcektir kelebek de ancak neden insanlar hamam böceğini öldürür? Elbet buradan bazı ahlaki sonuçlara da varılabilir ancak sanatta da durum böyle değil mi? Tarih boyunca birçok filozof sanat üzerine düşünmüştür, Platon sanata idea dünyasına binaen taklidin taklidi (mimesis) demiş ve onun insanı hakikatten uzaklaştırdığı o söylemiştir, Aristoteles aksine sanatı bir dışavurum veya "katharsis" olarak düşünmüştür. Aynı fikir Arthur Schopenhauer tarafından yinelenmiş, Nietzsche sanatı bir "yaşam doğrulayıcı" veya yaşamı katlanılabilir kılan branş olarak nitelemiş ve Kant güzelliğin evrensel olduğunu söyleyerek her çıkarsız hoşlanmayı sanat olarak nitelemiştir. Benedetto Croce sanatın imgelerle güzelliği akılda meydana getirdiğini, Clive Bell ise anlamlı biçimlerin konudan bağımsız olarak sanatı meydana getirdiğini söylemiştir.

Theodor Adorno sanatın rahatsız edicilik barındırması gerektiğini söylerken Arthur Danto sanat dünyası (artworld) teorisini ortaya atmıştır. Tüm bu tarihsel gelişme içinde Danto basitçe şunu söyler: "sanat olmak" bağlam ve yoruma bağlıydı ancak bu kırıldı, artık çoğulcu bir sanat düşüncesi hakimdir. Sanattaki bu fikir ve yorumlama ayrılıklarını sadece görsel (resim, heykel) gibi sanatlarda görmüyoruz, müzik için de her artworld'ün sonunu getiren "eser" bir sanat-dışılıkla yaftalanıyor. Ülkemizde de aynı durum geçerli. Gerçekten sanatın değeri nedir? Sanatı ne sanat yapar? Eski eserleri daha çok "sanat" olarak nitelerken günümüz eserlerinde bu sayının azalması yalnızca bir nostalji özlemi mi yoksa bunun ötesinde fiziksel (doğal) veya metafiziksel (doğaüstü) bir anlama sahip mi? İşte sanatın ötesinde altta yatan tüm bu sorular bizim artworld'ümüzü şekillendiriyor. Felsefe her branşta olduğu gibi sanatı da çepeçevre kuşatmış durumda. Peki size soruyorum, sol tarafta gördüğünüz tablolar sanat mı?

DİJİTAL ÇAĞDA FELSEFE

GÜNÜMÜZDEN

DİJİTAL ÇAĞDA FELSEFE

Felsefe Antik Çağlar'dan beri genellikle fuzuli bir uğraş olarak nitelendirilmiştir. Günümüzde halihazırda var olan bu algının kaynağı genelde filozofların fazla para, ün, şan, şöhrete sahip olmamasıdır. İnsanların gözünde maddiyat için yapılması en mümkün olmayan alanlardan biri maddiyatla ölçülmektedir. Filozofların "soyunun tükeneneceği" yanılgısı da tam olarak bundan kaynaklanmaktadır. Filozoflar mekanik bir iş yapmazlar, onların yaptıklarını ne makineler ne de yapay zeka en azından şu aşamada yapamaz. Filozoflar birçok metin üzerine tefekkür eder ve bunun sonucunda var olan problemlere çözümler geliştirir. Bu problemler genelde azımsanır veya "ne işimize yarayacak" retoriğine maruz kalır. Bir işin değerini o işin işlevselliği belirlemez. Örneğin matematikçiler de aynı retoriğe maruz kalırlar ancak matematikçiler olmasaydı bugün bu teknoloji var olamazdı. Aynı şekilde felsefenin konusu olan problemler de hayatımızın her alanına sirayet etmiştir. Örneğin "Yaşamın anlamı nedir?" "Neden ahlaklı olmalıyım?" "Doğru yönetim şekli nedir?" veya "Mutlu olmanın yolu nedir?" gibi sorular tam olarak felsefenin konusudur. Filozofa her çağda gerek olduğu gibi 21.yy.da da bu ihtiyaç sonlanmamıştır. Yapay zeka bugün en azından bu seviyede insanlar kadar kompleks yeni bilgi üretmiyor, keşif veya icat yapamıyor. Yapsa bile primitif düzeyde kalıyor. Bugün Descartes'in Cogito Ergo Sum'una (düşünüyorum öyleyse varım) eş düzeyde sarsıcı bir bilgi veya fikri yapay zekayla üretmek mümkün değildir. Dolayısıyla ne kadar toplum nezdindeki değer ve filozof sayısı azalsa da en azından felsefe şu anlık bitme veya filzooflar soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya değildir.

TEKNOLOJİ

YAPAY ZEKA BİLİNÇ KAZANABİLİR Mİ?

Yapay zeka bilinç kazanabilir mi? Elbette bu soru bilinç tanımımıza vb. göre değişebilir. Ama burada kritik bir nokta var: qualia. Qualia fenomeni veya "benzersiz deneyim" tam olarak hissetmektir. Örneğin bir elmayı tatmak, hüzünlenmek veya saçını taramak birer qualia'dır. Peki yapay zeka qualia edinebilir yani bilinç kazanabilir mi?

Günümüz bilinç kuramlarından IIT (Integrated Information Theory) ve GWT (General Workspace Theory) bu sır perdesini aralamak adına üzerine düşünmemiz gereken kuramlar. GWT'ye göre bilinç bir tiyatrodur ve bilinç altı karanlıktayken (seyirciler), bilinçli bilgi sahnede, dikkat ışığının altındadır. [10] IIT'ye göre ise tekil bilgilerin sistemde bütünleşmesi ve yeni bilgiler üretmek kompleks hale gelmesi bilinci meydana getirir. Bu yüzden çeşitli canlılar zihinsel kapasitesine göre daha az veya daha çok bilince veya bütünleşik bilgi miktarına (Φ) sahip olabilirler. [10] Arthur Reber'in zihne yönelik ortaya sunduğu ve "Tacit Knowledge and Implicit Learning" (Örtük bilgi ve öğrenme) olarak bilinen kuram, öğrenmenin her zaman bilinçli bir aktivite olmadığını ve bilinç dışı şekilde de gerçekleşebileceğini söyler. Bu üç kurama bakarak şunları söyleyebiliriz, yapay zeka daha henüz bilinç kazanmadı veya ilkel bir bilince sahip. Bunun nedeniyle basit, bütünleşik bilgiye sahip olmamak. Yapay zeka bir veri tabanına sahip ve bu veri tabanını adeta ezberliyor ancak bilinçli veya bilinç dışı şekilde bu bilgilerden tamamen orijinal ve yeni bilgiler üretmiyor. Bu yönden yapay zeka bir bilinç mukallitine (taklitçi) benzetilebilir. Qualia yani deneyim fenomeni bu noktada önemli yer tutar.

Ünlü zihin filozofu David Chalmers'ın "zombi paradoksu" bu noktada ilginç ve düşündürücüdür. Zombi paradoksunda Chalmers şunu söyler: eğer benim bir ikizim olsa ama bir zombi olsaydı hissedebilir miydi? Benim gibi qualia deneyimleyebilir miydi? Chalmers'ın bu soruya yanıtı hayırdır. [10] Zombi öğrenemez, deneyimleyemez ve üretmez. Yapay zeka da aslında öğrenmez, öğrenmek bilginin kullanımıyla şekillenir ancak yapay zeka bilgiyi yeni bilgi üretmek adına kullanamaz. Onu yalnızca taklit eder. Searle da bu konuya yönelik olarak Çin Odası Argümanını (Chinese Room Argument) geliştirmiştir. Searle şöyle bir düşünce deneyi kurgular. Bir odada Çince bilmeyen bir adam ve Çince sembollerin ve gramerin olduğu bir kitap var, adama Çince sorular geliyor ve adam onları kitaba bakarak çözümleyerek cevap veriyor. Şimdi bu adama Çince biliyor diyebilir miyiz? Searle'a göre bir bilgisayar programı, ne kadar gelişmiş olursa olsun, gerçek anlamda anlama, bilinç veya niyetlilik üretmez; sadece sembol işlemesi yapar, aynı odadaki adam gibi. Kısaca yapay zeka henüz tam anlamıyla bir bilince sahip değil ancak gelecekte ne olacağı koca bir muamma.

KUM ÜSTÜNE

HALİL CİBRAN

"Bir adam, öbürüne "Uzun zaman önce, deniz yükseldiğinde, değneğimin ucuyla kum üstüne bir dize yazdım. İnsanlar hala durup okurlar ve hiçbir şeyin onu silmemesine özen gösterirler," dedi. Öbür adam: "Ben de kum. üstüne bir dize yazdım, ama sular alçalmıştı, engin denizin dalgaları da onu silip geçti. Ama söyle bana, ne yazmıştın?" Birinci adam cevap verdi: " 'Ben var olanım' diye yazdım. Peki, sen ne yazmıştın?" İkincisi dedi ki: " 'Ben şu koca okyanusun bir damlasıyım yalnızca.' Bunu yazmıştım." [11]

Gezgin kitabının öykülerinden biri olan *Kum Üstüne* öyküsünde Halil Cibran eşsiz üslubuylar mistik ve fantastik öğeleri birleştiriyor ve varoluşun ne kadar anlamsız bir alanda gerçekleştiğini ve bunu kabullenmenin doğamızla uyumlu bir yaşam ortaya koyacağını söylüyor. Aslında her şey, her varlık birbirinden bir parça taşır ve hepimiz tek bir bütünü ahenkle meydana getiririz, Halil Cibran bu fikri oldukça ustaca anlatıyor kısa öyküsünde ve bunu yaparken farklı bir varoluşçuluk biçimini bize veriyor.

Halil Cibran (Gibran Khalil Gibran, 1883–1931), Lübnan'ın Bşerri kasabasında doğmuş Lübnan-Amerikalı şair, ressam ve filozof bir yazardır. Maruni bir ailede büyüdü; çocuk yaşta annesi ve kardeşleriyle birlikte ekonomik nedenlerle ABD'ye göç etti ve Boston'a yerleşti. Burada İngilizce ve Batı kültürüyle tanışırken aynı zamanda Lübnan'a dönüp Arapça eğitim de aldı, böylece çift kültürlü bir entelektüel kimlik geliştirdi. Genç yaşta resme yöneldi; Paris'te sanat eğitimi aldı ve eserlerinde mistik sembolizm ile romantizmi birleştirdi. Edebi kariyerinde hem Arapça hem İngilizce yazdı. Doğu mistisizmini Batı varoluşçuluğuyla harmanlayan özgün bir üslup geliştirdi. "Peygamber" (The Prophet, 1923) adlı eseri dünya çapında üne kavuşarak modern klasiklerden biri hâline geldi; sevgi, özgürlük, acı, dostluk, ölüm ve insan ruhunun anlamını şiirsel düzyazı formunda işledi. Ayrıca "Ermış", "Kırk Kanatlar", "Asi Ruhlar", "Gezgin" gibi kitaplarıyla bireycilik, içsel özgürlük ve insan onuru temalarını öne çıkardı. Hayatı boyunca sanat çevrelerinde etkin oldu; resimleri New York ve Boston'da sergilendi. Kardeşlerinin genç yaşta ölümü ve göçmenlik deneyimi, eserlerine derin bir hüznün ve maneviyat kattı. 1931'de New York'ta 48 yaşında karaciğer sirozu ve tüberkülozun birleşik etkileriyle öldü. Ölümünden sonra doğduğu topraklara, Lübnan'daki Bşerri'deki müzeye defnedildi. Cibran, Doğu ve Batı arasında köprü kuran evrensel mesajlı yazılarıyla 20. yüzyılın en etkili spiritüel yazarlarından biri olarak kabul edilir.

Sonraki sayıda: Şair Orpheus

Mert Ali Aytaç

YENİ

Felsefe Dünyasını Yasa Boğan Acı Haber: John Searle

Maalesef 17 Eylül 2025 günü John Searle aramızdan ayrıldı. Chinese Room Argument (Çin odası argümanı) gibi popüler bilinç ve yapay zeka argümanları geliştirmiş ve makine öğrenimi üzerine çalışmış Searle'i minnetle anıyoruz. Işıklar içinde uyu John.

KAYNAKÇA

- [1] Windelband, Wilhelm (2023). Antik Yunan Felsefesi Tarihi. Fol Yayınları: İstanbul, s. 47-105
- [2] Jean-Pierre Vernant (2022). Antik Yunan'da Mit ve Düşünce. İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul, s. 1-23
- [3] Ali Karakaya (2019). Antik Yunan'dan Modern Zamanlara Doğa, Bilim ve Özgürlük. Nata Bene Yayınları: İstanbul, s. 21-40
- [4] Pierre Vidal-Naquet (2023). Homeros'un Dünyası. ALFA Yayınları: İstanbul, s. 39-51
- [5] Ahmet Arslan (2023). İlkçağ Felsefe Tarihi-1. ALFA Yayınları: İstanbul, s. 116.
- [6] F. M. Cornford (2023). Dinden Felsefeye. Say Yayınları: İstanbul, s. 120-173
- [7] Aristoteles (2021). Ekonomi. Say Yayınları: İstanbul, s. 57-64
- [8] André Comte-Sponville (2022). Felsefe Nedir? İletişim Yayınları: İstanbul, s. 29
- [9] Thales (2021). Fragmanlar. Pinhan Yayıncılık: İstanbul, s. 13-43
- [10] Güven, Özgüç (2023). Çağdaş Zihin Felsefesi Tartışmaları. Vakıfbank Kültür Yayınları: İstanbul, s. 83-160 & 209-234
- [11] Cibrán, Halil (2017). Gezgin. İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul, s. 18

SATI 001 | KASIM 2025

FELSEFE

Felsefe Dergisi insanlara felsefenin ne kadar hayatın içinden ve eğlenceli bir branş olduğunu gösterme amacıyla yola çıkan bir dergidir. Umarız beğenmişsinizdir.

www.mertaliaytac.com